

Moderní vyučování

Časopis pro aktivní učitele.

Je určen zejména učitelům a ředitelům základních a středních škol.

Poskytuje užitečné informace, náměty k zamyšlení (např. nad aktuálními pedagogickými tématy), praktické příklady použitelné pro práci ve třídě a informace o možnostech dalšího vzdělávání.

Představuje vzdělávací programy, přináší rozhovory se zajímavými lidmi z pedagogického světa, nahlíží do zahraničí i do českých a moravských škol. Časopis je určen všem, kteří mají učitelské povolání rádi, přemýšlí o své práci a hledají nové cesty, jak ji zlepšovat.

Časopis Moderní vyučování vychází od září do června.

Internetová stránka časopisu: www.modernivyucovani.cz.

Vychází v elektronické i tištěné podobě. Tištěná forma obsahuje navíc některé přílohy, tabulky, fotografie a je dostupná dříve než na internetu.

Předplatné na jeden kalendářní rok (deset čísel) činí 340 Kč.

Prodejní místa, kde časopis seženete:

Časopis Moderní vyučování seženete od ledna ve vybraných knihkupectvích:

Lector Benevolus Kounicova 65a, Brno
Knihkupectví Litera Divadelní 6, Brno
Prodejna literatury, Ped. fak. MU Poříčí 9, Brno

ČLÁNKY: (Moderní vyučování, číslo 9)

Začínáme školní rok aneb Co takhle Studnice...

Článek o zahajování vyučování na jedné brněnské střední škole – noví studenti odjíždí první týden školy na seznamovací pobyt do přírody. Seznámení mimo školní prostředí probíhá lépe, přátelské vztahy se budují rychleji než ve školních lavicích.

Pro nás to není nic neobvyklého, jezdíme na seznamovací pobyty, co je škola školou. Začínáme tím každý školní rok. První a druhý zářijový týden odjíždíme se sbalenými kufrý jako když odlétají vlašťovky do přírody. Naším oblíbeným místem je Českomoravská vysočina, už podruhé jsme zvolili malou, ale krásnou vesničku nedaleko Nového Města na Moravě. Nese jméno Studnice. Chata, ve které bydlíme, se jmenuje také Studnice.

Na seznamovací pobyty odjíždějí žáci primy a sekundy, to je osazenstvo chaty první týden. Společně se svými třídními učitelkami, které tvoří jádro pedagogického týmu.

Druhý týden jezdí na seznamovací pobyt společně žáci kvinty a prvního ročníku čtyřletého studijního programu. Zůstanu u seznamky primánů.

Náš velký cíl je poznat se navzájem mezi sebou, najít si kamarády, naučit se pomáhat, tolerovat a respektovat se navzájem. Dopoledne se učíme. Ale není to učení jako ve škole. Místo tabule máme na zemi herní plán, na plotě připevněný velký bílý papír, místo křídly používáme barvy, lepidlo a nůžky.

Na letošní seznamce jsme připravovali slovní zásobu do angličtiny, učili jsme se nová německá slovíčka, na velkých plakátech jsme představovali roční období, pomocí kamenů jsme znázornili vlastní pocity. Vše bylo zaměřeno na komunikaci a práci ve skupině.

A odpoledne nebo večer? Krásné počasí nám dovolilo být na odpolední hry a soutěže venku. Hrály si i paní učitelky. Večer jsme v klubovně stavěli pyramidy. Odpolední hry byly motivovány starověkým Egyptem, a proto do pyramidy mohly být přidávány kostky za získané body. Nesmíme zapomenout na výlet do Nového Města, nesmíme zapomenout na táborový oheň s písničkou a opékáním špekáčků.

Co ještě dodat? Každá seznamka jednou skončí. A končí slavnostním pasováním nově přijatých primánů mezi žáky Integry. Tento slavnostní večer si budou jistě dlouho pamatovat - stali se majiteli školního trička, na krku se houpe pasovací medaile. Přípitek koňakovou špičkou udělal tečku za celou akci.

O autorovi| Jana Trojanová, speciální pedagog gymnázia Integra v Brně

Výměnný pobyt na Slovensku

Článek nadšené učitelky o výměnném školním pobytu na Slovensku pro Čechy, Slováky a Nizozemce. Zdůrazňuje skvělou možnost procvičování si cizích jazyků (zřejmě slovenštiny...) a vychvaluje místní diskotéku...

Stalo se dobrou tradicí, že studenti naší školy získají možnost strávit zajímavý týden ve společnosti studentů jiných škol, tedy ve zkratce řečeno účastní se něčeho, čemu se říká výměnný pobyt. Spolupracujeme s obchodní akademií pro tělesně postižené v Košicích a s holandskou školou pro tělesně postižené Werkenrode a každoročně připravujeme společně projekt zaměřený na určité téma.

V letošním roce byl název našeho projektu Sport jako relax a hostiteli se stali naši přátelé ze Slovenské republiky. My jakožto bývalí občané Československa jsme ocenili nám známé Vysoké Tatry. Což teprve další účastníci z Nizozemí. Věříme, že pro obyvatele tak rovinnaté země musel být pohled na vrcholky hor a z jejich vrcholů opravdovým zážitkem. V malebném údolí Tatranské Kotliny jsme však nebyli jen kvůli přírodě a pohybu. Naším prvořadým úkolem bylo poznání toho, jak se žije v jiných státech Evropy, potažmo jak se zde lidé vyrovnávají s postižením. K tomu, abychom se navzájem poznali, sloužil pečlivě přichystaný program. Naši hostitelé nám mimo své školy ukázali také něco ze svých tradic a již zmiňované krásné přírody. Navštívili jsme například Belianskou jeskyni a vyzkoušeli si tradiční Ždiarskou svatbu. Protože jsme si museli sdělovat zážitky z těchto krásných výletů, byli jsme mimoděk donuceni komunikovat cizí řečí, a tím si zlepšovat jazykové schopnosti. No řekněte sami, není lepší bavit se třeba o horách, nežli sedět s knížkou a trápit se se slovíčky? Netrvdím, že vše, co jsme řekli, bylo vždy gramaticky správně, ale většinou jsme se dokázali dorozumět. Nutno dodat, že někdy za pomoci všeho, co právě bylo po ruce. Takže to nebylo jenom o jazyku, ale především o trpělivosti a vzájemné solidaritě, což je možná ještě důležitější, neboť to jsou vlastnosti, které bychom si měli osvojovat nejen jeden týden v roce, ale po většinu svého života.

Završením našeho pobytu v Tatrách byla diskotéka, která mimo jiné dokázala, že i když máte nějaký handicap, můžete si svého života užívat téměř tak jako ostatní. Potřebujete k tomu však opravdové přátele, které jsme za týden výměnného pobytu jistě získali.

Myslíme, že na tomto místě by se slušelo poděkovat nejen našim slovenským hostitelům, ale také pedagogům všech zúčastněných zemí naší trojvýměny. Určitě budeme mluvit za všechny, když řekneme, že týden strávený v klidném prostředí Tater byl opravdovou oázou krásných chvil, které se do našich srdcí jistě zapíší nově vzniklými přátelstvími, jež budou navždy stmelena společnými nezapomenutelnými zážitky.

Rok 2005 - konec projektu "Dokážu to?"

Saša Dobrovolná, vystudovala FF UP Olomouc, obor jazyk český a dějepis, učila na středních školách ve Vsetíně. Od roku 1997 pracuje v oblasti dalšího vzdělávání pedagogických pracovníků. Působí jako lektorka projektů "Dokážu to?" a Kritické myšlení. Od roku 2003 pracuje v občanském sdružení AISIS a v současné době je manažerkou projektu "Dokážu to?".

Projekt "Dokážu to?" vnesl před šesti lety do české pedagogické komunity koncept osobnostní a sociální výchovy, který se návazně ocitl jako průřezové téma v Rámcovém vzdělávacím programu pro základní vzdělávání a bude zřejmě i součástí Rámcového vzdělávacího programu pro gymnaziální vzdělávání. Jako poslední rok projektu byl avizován právě rok 2005. Na to, jestli je letošní rok pro projekt "Dokážu to?" opravdu rokem posledním, jsme se zeptali současné manažerky projektu Saši Dobrovolné ze vsetínského pobočky občanského sdružení AISIS.

Jak je to tedy doopravdy? Končí rokem 2005 projekt "Dokážu to?"

Ne, projekt "Dokážu to?" rozhodně nekončí. Končí však jedna jeho etapa, a to etapa, kdy byl téměř výlučně financován zadavatelem projektu, společností Philip Morris. **Projekt "Dokážu to?" byl pilotním projektem, jehož cílem bylo zavést osobnostní a sociální výchovu jako prostředek primární prevence do pedagogické práce a života škol.** Jednou z podmínek zadavatele projektu bylo, aby poté, co z jeho strany skončí financování seminářů, bylo vytvořené know-how předáno k dalšímu využívání. Takže od roku 2006 bude projekt pokračovat dále, avšak za jiných podmínek, než jsme byli v minulých letech zvyklí.

Jak byste tedy zhodnotila tuto první etapu projektu? Co považujete za největší úspěch?

Těch úspěchů, které by stálo za to jmenovat, je hodně. Zmínila bych alespoň ty, které považuji za nejdůležitější. Projekt je úspěšným příkladem spolupráce komerčního a neziskového sektoru, který zasluhuje následování. Díky finanční podpoře společnosti Philip Morris se nám podařilo odvést velký kus práce - vytvořit koncepci implementace OSV do škol, odpilotovat ji na velkém vzorku škol a na základě zkušeností a odezvy pedagogů ji modifikovat. To znamená, že koncepce není teoretická, ale funkční, vytvořená se znalostí terénu. Osobně považuji za jeden z největších úspěchů to, že jsme se významně přičinili o to, aby se osobnostní a sociální výchova stala oficiální složkou vzdělávání na českých školách. Komplexní koncepce osobnostní a sociální výchovy v té podobě, v jaké jsme ji realizovali v projektu "Dokážu to?", je jako jedno z průřezových témat součástí RVP ZV a RVP GV. V praxi to znamená, že osobnostní a sociální výchova musí být realizována v každé české základní škole a každém gymnáziu. Finanční podpora umožnila také tvorbu řady podpůrných publikací a metodických materiálů, které mohou významně pomoci při realizaci OSV ve školách. V tomto ohledu se mi zdá, že má OSV před ostatními průřezovými tématy velký náskok. Domnívám se, že dalším významným úspěchem projektu je velký počet účastníků, kteří prošli od roku 1999 různými typy seminářů. K dnešnímu dni je jich několik tisíc. To znamená, že v době, kdy většina škol pracuje na tvorbě školního

vzdělávacího programu a státem organizovaná školení jsou teprve na začátku, je díky našemu projektu v této chvíli v České republice několik tisíc pedagogů - absolventů minimálně 16hodinového kurzu, na kterém se seznámili s tím, co je to osobnostní a sociální výchova.

Co podle Vašeho názoru učitelé na projektu "Dokážu to?" oceňovali?

V naší nabídce učitelé našli kurzy, které prohlubují jejich profesní kompetence a přispívají k osobnímu rozvoji. V prvních třech letech jsme tento systém vytvářeli na základě zpětné vazby účastníků. Například účastníci prvních kurzů si stěžovali, že řadu věcí bohužel nemohou ve svých školách aplikovat, protože ředitelé jim to neumožní. Proto jsme nabídku kurzů rozšířili o program Trvalá obnova školy. Tento program je určen pro řídící pracovníky škol, kteří se během šestimodulového vzdělávání naučí, jak ve své škole realizovat změnu. Projekt si od začátku získal řadu příznivců. Ti se postupně účastnili řady různých seminářů. Z jejich zpětných vazeb je zřejmé, že je k účasti motivuje nejen obsah kurzů, ale též skutečnost, že semináře jsou pro ně významným místem sdílení zkušeností, vytváření komunity, "dobíjení baterek". Řada účastníků uvádí, že ve společnosti dalších motivovaných učitelů je jejich práce začala více těšit, začali o ní více přemýšlet, měli snahu ji zlepšovat. Na kurzech měli dost času a pohody k reflexi. Řekla bych, že projekt pozitivně ovlivnil připravenost učitelů na změnu. Domnívám se, že v tomto smyslu sehrál stejnou úlohu jako projekty dalších nevládních organizací. Učitelé si na nich uvědomili, že je možné svou práci dělat trochu jinak a že stojí za to se o to pokusit.

Pomáhá učitelům absolvování kurzů "Dokážu to?" k tomu, aby dokázali efektivněji spolupracovat se svými kolegy ve sboru?

Určitě v těch případech, kde se kurzů účastní celé pedagogické sbory. Potvrdilo se nám, že zejména kurz OSV A pro celý sbor je velmi vhodnou přípravou k týmové spolupráci na tvorbě školního vzdělávacího programu. Odborníci se shodují v tom, že kurikulární reforma může úspěšně začít pouze tam, kde spolu začnou učitelé o své práci komunikovat. Naše kurzy pro celé školy tomu napomáhají, protože účastníkům poskytují společný zážitek, od kterého se mohou odpíchnout a který jim může napomoci začít spolu komunikovat.

Považujete vzdělání, které poskytuje projekt "Dokážu to?", za dostatečnou přípravu školy pro společnou práci na tvorbě školních vzdělávacích programů?

Rozhodně nepovažujeme kurzy realizované v rámci projektu "Dokážu to?" za všespasitelné. Naším cílem je dát učitelům návod, jak různými cestami realizovat jedno průřezové téma, řídícím pracovníkům dát nástroje k realizaci změny v jejich škole a nastartovat školy ke společné práci. Některé důležité dovednosti nutné pro tvorbu ŠVP však kurzy "Dokážu to?" nezvíjejí. Jako velký handicap jsme cítili zejména fakt, že učitelům dělá problém si stanovit cíle, pracovat s nimi a hodnotit úroveň jejich dosažení. Tomuto problému jsme se však bohužel nemohli detailněji věnovat. Je to nedostatek v práci vysokých škol, které připravují budoucí učitele. V dalším období se na práci s cíli chceme zaměřit zejména v kurzu, jehož cílem je naučit učitele aplikovat OSV do jednotlivých vzdělávacích oblastí.

O co byste ještě chtěli v budoucnu "Dokážu to?" obohatit?

Chceme poskytovat účastníkům kurzů trvalou podporu. Aby mohli své nápady a aktivity rozvíjet s naší pomocí a ve vzájemné spolupráci. Víme, že takovou nadstavbu naši absolventi nejvíce oceňují. Chceme ji poskytnout pomocí činnosti tzv. klubů, ve kterých by se měli zájemci o OSV pravidelně scházet a sdílet své zkušenosti z implementace OSV. Velmi užitečná mi v tomto ohledu připadá činnost Kruhů spolupracujících škol, které vznikají v rámci našeho programu Trvalá obnova školy, do něhož je zapojeno více než 100 škol. Pedagogové ze škol, které jsou členy Klubu TOŠ, se vzájemně navštěvují, vyměňují si zkušenosti, organizují pro sebe ukázkové hodiny a vzdělávací aktivity.

Každoročním velkým setkáním účastníků různých kurzů projektu "Dokážu to?" je na začátku prázdnin letní škola ve Střelských Hošticích. Co motivuje učitele účastnit se ještě na začátku doby zaslouženého odpočinku vzdělávací akce?

Letní škola ve Střelských Hošticích je opravdu velmi oblíbená. Snažíme se její program každý rok aktualizovat tak, aby byl pro zájemce přitažlivý. Přijíždějí sem jednak účastníci různých typů kurzů, lektori projektu, kteří se účastní interního vzdělávání, a zejména členové Klubu TOŠ. Na začátku prázdnin se chtějí nejen dozvědět nové informace, které by mohli využít v dalším školním roce, ale zejména odreagovat od stresu, který se u nich za uplynulý rok nahromadil. Loni byl tématem setkání vztah rodiny a školy, letos se členové Klubu TOŠ zúčastnili intenzivního kurzu angličtiny a získávali dovednosti potřebné k získání a realizaci projektů. Při zapojování do mezinárodních projektů jsou ředitelé škol často handicapováni tím, že neumějí anglicky. Proto se snažíme různými aktivitami napomoci, aby co nejvíce našich škol bylo zapojeno do mezinárodních projektů. Jako cestu vidíme slučování škol při podávání projektů, což se např. školám sdruženým v Klubu TOŠ osvědčilo už při 1. výzvě k podávání žádostí o peníze z evropských fondů.

Očekáváte, že se bude v budoucnu měnit organizace Vašich kurzů?

Určitě. Školy nemají prostředky na to, aby platily kurzy pro jednotlivé učitele. Budeme se snažit získat prostředky na vzdělávání celých škol z Evropských strukturálních fondů. Vzdělávání celých škol má řadu výhod, o některých jsem se již zmínila. Důležité je, že garantuje podporu ředitele školy.

V úvodu článku jste zmínila, že projekt "Dokážu to?" bude od roku 2006 probíhat jiným způsobem. Mohla byste uvést, co v roce 2006 projekt "Dokážu to?" zájemcům nabídne?

AISIS zůstane i v roce 2006 hlavním propagátorem OSV. Budeme dále organizovat vzdělávací kurzy a poskytovat zájemcům o OSV metodickou podporu. V rámci 1. výzvy OP RZL jsme získali finanční prostředky k realizaci několika projektů, které vycházejí z projektu "Dokážu to?". Jeden projekt budeme např. realizovat ve Zlínském kraji a v Kraji Vysočina. Tento projekt nám umožní uskutečnit program Trvalá obnova školy pro 30 škol z obou krajů a různé semináře z oblasti OSV pro 300 pedagogů. Informace o dalších aktivitách projektu najdete na webových stránkách projektu www.dokazuto.cz i na portálu www.muinet.cz.

V čem spatřujete význam osobnostní a sociální výchovy? Proč Vám připadá důležité, aby se ve školách vyučovala?

OSV napomáhá posilování zdravého sebevědomí dětí, učí je, aby nebyly konformní s ostatními a nepotřebovaly nějakou berličku pro pocit větší vlastní hodnoty. Pomáhá jim získávat kritický přístup k okolnímu světu, například k informacím v médiích a reklamě. Učí je, aby byly vnímavější k ostatním lidem, efektivně spolupracovaly. Nedávno jsem se setkala s ředitelem Diakonie. Diskutovali jsme o podmínkách fungování a financování neziskových organizací. Pan Vychopen mluvil o tom, že když nedostanou peníze na svou činnost, nemohou říci zdravotně postiženým v ústavech, o které pečují, aby šli zítřka domů, protože nemají peníze na provoz. V té chvíli jsem cítila obrovskou úctu k lidem, kteří pracují v sociálních službách, a v duchu jsem si položila otázku, zda to, o co se snažíme my, snese nějaké srovnání s tím, co dělají oni, zda je to vůbec užitečné, zda bych neměla svoji energii věnovat raději něčemu jinému. Odpověděla jsem si, že ne. Učit učitele

osobnostní a sociální výchově je důležité, protože OSV má velký potenciál formovat mladou generaci, vytvářet lepší společnost, která v budoucnu bude mimo jiné schopná se o postižené a sociálně slabé postarat. A to je cíl, na jehož realizaci má smysl se podílet.

Jana Straková

Jak přiblížit chemické děje na základní škole?

Žáci na základní škole přicházejí poprvé do kontaktu s chemií v 8. ročníku. Ve společnosti je obecně zakódováno, že chemie je předmět obtížný, a s těmito představami přichází většina žáků. Je tedy na každém učiteli, aby se snažil svou výuku zefektivnit natolik, aby se stala pro žáky smysluplnější a bližší. V 8. třídě je již vyvinuto abstraktní myšlení natolik, aby učitel mohl využít při svém výkladu **analogie a metafory** pro přiblížení chemických dějů.

Některé metafory uvedené v článku mi připadají natolik abstraktní, že z nich není vidět chemický význam věci.

Příklady metafor:

Elektronová hustota

Křivky spojující místa se stejnou hustotou podobně jako vrstevnice na mapě.

Katalyzátor

Populární osoba, která zaručuje úspěch společnosti, i když nic neudělá a nemluví, pouze je tam.

Triviální název sloučenin

Kartónový obal, který nedovolí nahlédnout dovnitř.

Systematický název sloučenin

Průsvitná folie, přes kterou vidíme vše.

Vratná reakce

Had požírající vlastní ocas.

Nejpravděpodobnější výskyt elektronů

Komár ve tmě u ucha - slyšíme ho, víme o tom, že tam je, ale nevíme to se stoprocentní jistotou.

Hundovo pravidlo

Obsazování míst v autobusu cestujícími nejprve po jednom, když již nejsou volná místa, přisedáme k cestujícím.

Příklady na využití analogie ve výuce uvedené v článku byly celkem pěkné. Zábavnou „nevědeckou formou“ přibližují některé chemické pojmy.

Příklady analogií

Velcí, důležití, ale nenápadní přátelé: **katalyzátory**

Zauvažujeme nad klasickou průmyslovou reakcí, a to Haber-Boschovou syntézou (reakcí, kdy vzniká amoniak syntézou z jednotlivých prvků vodíku a dusíku za přítomnosti katalyzátoru). Oba prvky se za běžných laboratorních podmínek neslučují, stejně tak, jako některé lidi nepřivedeme k "reakci" za žádných podmínek. Jednají a žijí pořád stejně a vůbec se nesnaží chovat dle Le Chatelierova a Braunova principu; nechají lhostejně ležet peníze kdekoli; nereagují na žádný vnější podnět apod. Proto se musel rozřešit ještě třetí a nejtěžší problém jak to udělat tak, aby spolu oba prvky (lidé) ochotně reagovali?! Když sedí v restauraci dva lidé, kteří se nemají moc rádi, sedí každý v jednom koutě a tváří se na sebe, jako by se vůbec neviděli: jeden pro druhého je "pouhý vzduch". Chtěli bychom je oba smířit. Tu přichází jako na zavolanou do restaurace třetí člověk, který oba moc dobře zná a kterého mají oba rádi. Oba naštvaní pánové povstanou a jdou se přivítat s třetím, pro oba dobrým přítelem a dříve, než si to sami uvědomí, pod vlivem třetího se pozdraví, podají si ruce - vznikla "sloučenina"! A víme, že pokud se jejich společný přítel za hodinu nebo dvě vytratí, ti dva již spolu budou bez větších problémů komunikovat. Společný přítel fungoval jako katalyzátor.

Samozřejmě nemusíme uvádět pouze Haber-Boschovu syntézu, stejně probíhá i syntéza vodíku s kyslíkem za vzniku molekuly vody, kdy se jako katalyzátor používá platinová houba. Katalyzátor je látka, která "zprostředkuje" chemickou reakci tak, že "pomáhá" sloučit dvě jiné látky, avšak sama se reakce nezúčastňuje -- děj se nazývá katalýza.

Použití analogií a metafor ve vyučovacích hodinách zvyšuje jejich atraktivnost pro žáky, avšak záleží na učitelově pedagogickém mistrovství, aby **používal analogie a metafory s ohledem na dodržování principu vědeckosti**.

Využití portfolia k hodnocení práce a výsledků žáka

Část I - K čemu slouží různé typy portfolií

V poslední době jsou učitelé často vyzýváni k tomu, aby nahradili tradiční hodnocení jinými formami. V této souvislosti je často zmiňováno portfolio. S jeho využitím však mají čeští učitelé málo zkušeností. V tomto a několika následujících číslech Moderního vyučování se seznámíme s tím, jak informují o portfolio a jeho použití učebnice určené australským učitelům.

Při hodnocení práce a výsledků žáka se setkáváme s několika typy portfolií. Tyto typy se liší účelem, kterému slouží. Účelu je podřízen obsah portfolia a způsob výběru jeho složek.

Účel

Portfolia slouží jako podklad pro hodnocení žáka v řadě různých situací. Jsou používána pro monitorování práce a pokroku žáka v průběhu výuky i k rozhodování o další vzdělávací dráze žáka. Všechna portfolia bez ohledu na jejich účel obsahují nějaké "doklady" o žakově práci. Čím relevantnější jsou tyto doklady, tím lépe mohou sloužit jako podklad pro rozhodování o výsledcích žáka v dané oblasti vzdělávání. Relevantnost v tomto případě znamená, že doklady dobře vypovídají o vědomostech, dovednostech či porozumění v dané oblasti vzdělávání.

Typ portfolia je odvozen od účelu, kterému slouží. Odvíjí se od následujících otázek: Bude portfolio využíváno pro neformální hodnocení pokroku žáka nebo k formálnímu hodnocení jeho výsledků? Bude používáno k informování rodičů nebo bude určeno žákům, aby s jeho užitím sledovali svůj vlastní pokrok? Bude portfolio sloužit jako podklad pro stanovení známky na výročním vysvědčení nebo jako podklad pro rozhodování o přijetí žáka na výběrovou školu? Při rozhodování o typu portfolia se můžeme řídit podle toho, zda slouží primárně formativnímu účelu, tedy pro poskytování zpětné vazby, nebo účelu sumativnímu, tedy jako podklad pro známkování.

Některá portfolia slouží k monitorování každodenního pokroku žáků a pomáhají žákům reflektovat jejich práci. Tato portfolia se zaměřují na sledování vývoje žakových vědomostí a dovedností a jsou používána k formativním a diagnostickým účelům. Jiná portfolia poskytují podklady pro formální hodnocení. Některá obsahují záznam toho, jak se žaková práce vyvíjela, například koncepty, myšlenky, opravy a potom finální produkty jeho práce. Tato portfolia se zaměřují na proces i na výsledek. Jiná portfolia obsahují pouze výslednou práci jako podklad pro souhrnné hodnocení. Mohou obsahovat výběr žakových slohových prací nebo uměleckých děl. Tato portfolia se zaměřují pouze na výsledek. Účelu, kterému portfolio slouží, je samozřejmě podřízen obsah portfolia a způsob výběru jeho prvků.

Obsah

Rozhodnutí o tom, co má být součástí portfolia a kdo má vybrat jeho prvky, je odvozeno od účelu portfolia. Pokud má být portfolio například využito k hodnocení vzdělávacího systému, může jeho obsah předepsat úředník ministerstva školství nebo krajský úředník a výběrem jednotlivých prvků pověřit učitele.

Obsah portfolia závisí na typu dokladů, které má portfolio obsahovat, a řídí se následujícími otázkami: Kolik dokladů má portfolio obsahovat? Má portfolio obsahovat pouze nejlepší práce? Mají být všechny doklady výsledkem samostatné práce žáka nebo mají být zařazeny i práce kolektivní?

Některá portfolia obsahují téměř vše, co žák v daném období udělal, a všechny informace, které o něm shromáždil jeho učitel. Takové portfolio v mateřském jazyce může obsahovat žakovy poznámky, koncepty, výsledné práce, učitelovy komentáře k žakovým pracím, hodnocení ústního zkoušení, známky z písemných prací a domácích úkolů. Jiné portfolio bude obsahovat pouze několik přesně vymezených položek. Výtvarné portfolio může například obsahovat čtyři nejlepší výtvarné práce žáka nebo tři vzorky práce určitého typu.

Výběr

Výběr položek reprezentuje způsob konstrukce daného portfolia. Řídí se například těmito otázkami: Kdo rozhoduje o tom, co se má stát součástí portfolia? Jaké součásti jsou vyžadovány a jaké jsou volitelné? Kdo položky vybírá? Kdo, jak často a kdy portfolio hodnotí?

Někdy vybírají obsah svého portfolia sami žáci. Někdy provádí výběr učitel buď sám nebo ve spolupráci s žákem. V dalších případech předepisují obsah úředníci, a to buď za účelem formálního hodnocení žáka

(například výstupní hodnocení) nebo za účelem plošného monitorování míry dosažení celostátních nebo regionálních standardů.

Portfolia můžeme rozlišovat podle účelu (formativní sumativní), obsahu x (všechny práce několik prací) a způsobu x výběru (žák externí autorita).

Příklad 1

Některá portfolia mají formativní účel, obsahují všechny práce a jejich výběr tvoří sám žák. Takové portfolio dokumentuje každodenní práci žáka. Jeho majitelem je žák. Odráží jeho osobní cíle, a proto se portfolia jednotlivých žáků liší. Obsahují právě to, co má význam pro jednotlivé žáky. Informace uložená v portfoliu může pocházet i z mimoškolních aktivit. Učitel používá takové portfolio primárně k výuce. Žáci se učí sledovat svůj pokrok tím, že reflektují svoji práci a vybírají položky do svého portfolia. Portfolio se stává pokladnicí žákových myšlenek, nápadů, růstu, ... úspěchů. Tato portfolia se často nazývají pracovní nebo třídní a jsou používána pro kontinuální neformální hodnocení práce žáků. To, co žáci produkují ve své každodenní práci, je důležitým dokladem jejich učení. Takovéto formativní hodnocení očekává, že žáci přijmou zodpovědnost za své učení, budou reflektovat svůj vývoj a snažit se zlepšovat své výsledky. To znamená, že učitel musí předat část svého rozhodování týkajícího se výuky a hodnocení žákovi. Učitel a žák musí spolupracovat.

Příklad 2

Jako druhý příklad můžeme použít portfolio, které má spíše sumativní účel, z hlediska obsahu se nachází někde uprostřed a výběr položek je posunut směrem k externí autoritě.

Toto portfolio obsahuje nějaké práce, které vybral žák. Součástí práce s portfoliem zůstává i v tomto případě periodické sebehodnocení a reflexe vlastní práce. Toto portfolio však obsahuje rovněž několik položek, které jsou společné portfoliům všech žáků a které tudíž umožňují porovnání jejich práce. Učitel používá portfolio k formativnímu i sumativnímu hodnocení. Rozhodnutí, které společné prvky budou nejvhodnější a jak budou hodnoceny, zůstává na učiteli. Učitel také může rozhodnout o zařazení jiných informací, které jsou důležité pro porozumění vývoji jednotlivých žáků, například hodnocení ústního zkoušení nebo známek z písemných prací. Portfolio tohoto typu může poskytnout žákům, učitelům i rodičům kontinuální a podrobnou informaci o učení žáka a zároveň poskytuje širší informaci o jeho výsledcích i o vzdělávacím programu. Tento přístup ponechává učiteli i žákovi kontrolu nad evaluačním procesem, ale zároveň umožňuje porovnání v rámci regionu. Pro společné složky je připraven podrobný návod na vyhodnocování, takže toto hodnocení je pro jednotlivé žáky srovnatelné. Tento typ portfolia se běžně používá v některých ze států USA.

Hodnocení portfolia

Typ portfolia nepodmiňuje pouze obsah a jeho výběr, ale i kritéria, podle kterých je portfolio hodnoceno. Učitel, který používá portfolio pro hodnocení výsledků v matematice, může například použít široké spektrum materiálů, jako jsou projekty, testy nebo vlastní pozorování skupinové práce při řešení problémů. Tyto podklady mohou být hodnoceny odděleně na základě různých kritérií, přičemž toto detailní hodnocení může být velmi užitečné pro výuku. Učitel používající výtvarné portfolio k závěrečnému hodnocení může naopak použít jednu sadu kritérií na ohodnocení portfolia jako celku. Obvykle se zvyšujícími se požadavky na srovnatelnost portfolia roste i požadavek na specifikaci kritérií. Při použití portfolia k závěrečnému hodnocení například musí být kritéria velmi přesně vymezena a hodnotitelé musí být vyškoleni, aby byla zajištěna jejich vysoká shoda.

Portfolia bývají často využívána ke stanovení pokroku jednotlivých žáků v průběhu předem vymezeného období. K tomu je nezbytné předcházející vymezení jednotlivých úrovní vědomostí a dovedností žáků v dané oblasti. V případě formativního hodnocení může být úsudek učitele týkající se umístění žáka na stupnici ukazující jednotlivé úrovně hodně subjektivní. V případě, že portfolio je použito k rozhodování o budoucnosti žáka, musí být kritéria pro hodnocení portfolia i promítnutí hodnocení do zakotvení žáka na danou úroveň velmi přesně předepsáno, aby byly učiněny co možná neobjektivnější závěry a nedošlo k poškození žáka subjektivním názorem hodnotitele. V následujících částech textu popíšeme postupně tři různé druhy portfolií. Příště se zaměříme na portfolio pracovní.

